

5.3 Zemědělství a lesnictví

- pokračování v zemědělské tradici kraje
- druhá příčka mezi kraji v celkové zemědělské produkci České republiky
- v zemědělské produkci převažuje rostlinná výroba
- rozvíjí se specializované obory zemědělství - vinohradnictví a ovocnářství
- Jihomoravský kraj má nejvyšší procento obhospodařovatelné půdy v České republice
- živočišná výroba je zaměřena na chov prasat

Jihomoravský kraj si vzhledem k příznivým klimatickým a půdním podmínkám i nadále zachovává významnou pozici v zemědělské výrobě České republiky. Bohatou tradici má zemědělství zejména v jižních okresech kraje, kde je orientováno především na ovocnářství a vinohradnictví. V této souvislosti je při hodnocení vývoje zemědělství nutno zdůraznit změnu v definici zemědělství, ke které došlo v souladu s legislativou Evropské unie. Od roku 2002 není ve statistických údajích započítávána produkce domácích hospodářství obyvatelstva. Tato metodická nesrovnalost má sice větší význam jen u některých produktů (především u brambor, ovoce a zeleniny a v živočišné výrobě zejména u slepic), ale vzhledem k zaměření zemědělské výroby v Jihomoravském kraji však nelze tuto změnu opomenout.

Podíl zemědělství na hrubé přidané hodnotě Jihomoravského kraje zaznamenal v letech 2000 až 2003 pokles ze 4,7 % na 3,5 %, pouze v roce 2004 vzhledem k příznivým podmínkám v rostlinné výrobě vzrostl na 3,9 %. Ve srovnání s ostatními kraji není podíl zemědělství na struktuře HPH Jihomoravského kraje nijak výrazný. Zatímco nižší podíl mají převážně kraje v horských oblastech severní části České republiky, nejvyšší podíl (9,7 %) má kraj Vysočina.

V hodnoceném období se projevila sestupný trend u **počtu zaměstnanců** v zemědělských podnicích s 20 a více zaměstnanci. Jejich stav se snížil téměř o čtvrtinu a připadá na ně pětiprocentní podíl všech zaměstnanců v Jihomoravském kraji.

Téměř 20 % všech evidovaných **zemědělských podniků** v České republice má sídlo na území Jihomoravského kraje. Z těchto subjektů 83,3 % hospodaří na rozloze do 5 ha, 11,5 % na rozloze 5 až 50 ha, 1,7 % na rozloze 50 až 100 ha a 3,5 % na rozloze nad 100 ha. Nejvíce zemědělských podniků (60 %) je vzhledem k vhodným přírodním podmínkám situováno do okresů Břeclav a Hodonín.

Výsledky **strukturálního šetření** v roce 2003 potvrzují význam zemědělské výroby v Jihomoravském kraji. Podle nich zde hospodařilo více jak 10 tisíc jednotek, převážná většina z nich (96,0 %) připadla na fyzické osoby. Nejpočetnější skupinu této kategorie (53,0 %) tvoří osoby, u nichž právní forma není evidována, jen o něco méně (41,5 %) bylo soukromě hospodařících rolníků. Z 380 právnických osob bylo 53,9 % společností s ručením omezeným, 26,1 % akciových společností a 16,8 % družstev. Téměř polovina jednotek se zabývala převážně rostlinnou nebo kombinovanou výrobou, pouze 5,0 % subjektů mělo převažující živočišnou výrobu. Vinařství a ovocnářství se v kraji věnovalo 39,2 % šetřených jednotek.

Tab. 5.3.1 Souhrnný zemědělský účet (SZÚ) v roce 2003

Kód SZÚ	Ukazatel	SZÚ 2003 (mil.Kč, běžné ceny)		Přepočet na (tis. Kč)			
		Jihomoravský kraj	ČR	1 ha zemědělské půdy		1 pracovníka	
				Jihomoravský kraj	ČR	Jihomoravský kraj	ČR
10	Rostlinná produkce ¹⁾	6 415	43 927	17,6	11,7	286,2	269,0
13	Živočišná produkce ¹⁾	4 451	46 376	12,2	12,4	198,6	284,0
14	Produkce zemědělských výrobků (10+13)	10 866	90 303	29,8	24,2	484,8	553,1
15	Produkce zemědělských služeb	153	1 335	0,4	0,4	6,8	8,2
16	Zemědělská produkce (14+15)	11 019	91 638	30,2	24,5	491,7	561,3

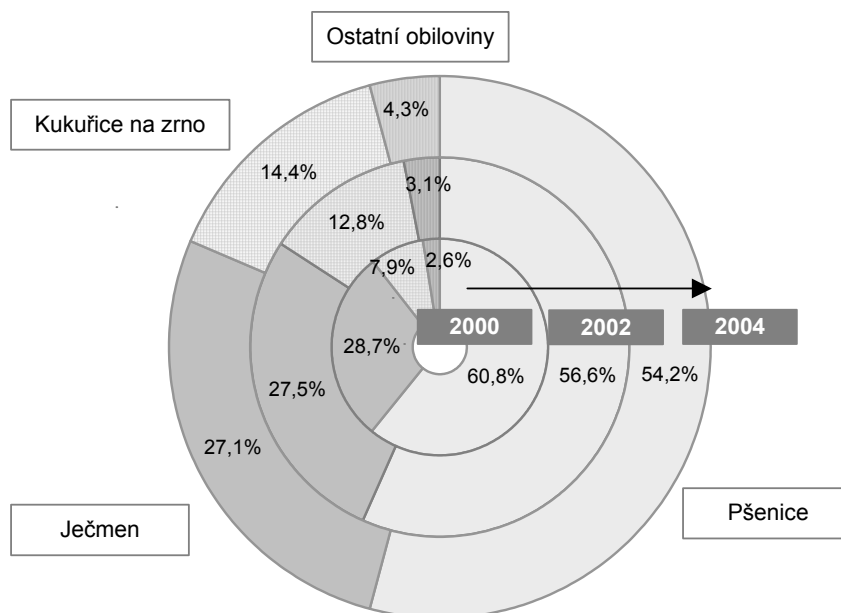
¹⁾ vč. dotací na produkty, bez daní na produkty

Podle **souhrnného zemědělského účtu** činí rostlinná produkce 58,2 % celkové zemědělské produkce v kraji. V době zpracování analýzy byla k dispozici data za rok 2003. Z jejich porovnání vyplývá, že se Jihomoravský kraj podílí 14,6 % na účtu rostlinné výroby a 12,0 % na účtu celkové zemědělské produkce v České republice.

V porovnání s ostatními regiony patří v **rostlinné a celkové zemědělské produkci** Jihomoravskému kraji druhá příčka za krajem Středočeským. Tuto skutečnost ovlivňují zejména příznivé přírodní podmínky, které umožňují mimo jiné i rozvoj specializovaných oborů zemědělství, jako je vinařství a ovocnářství. Podíl 85 % dobře obhospodařovatelné půdy řadí Jihomoravský kraj na přední místo v republice, do méně příznivých oblastí (LFA – Less favorable areas) lze zařadit pouze 14,5 % z celkové rozlohy kraje.

Rozlohou **zemědělské půdy** je Jihomoravský kraj třetí největší v republice, přestože se její rozloha od roku 2000 do roku 2004 snížila o 1 953 ha (o 0,5 %). Struktura zemědělské půdy se v posledních letech výrazně nezměnila. Při průměrném 72 % podílu orné půdy na zemědělské půdě v České republice je v kraji dlouhodobě dosahován nejvyšší (84 %) stupeň zornění. Trvalé travní porosty se podílí na zemědělské půdě 7 %, na zahrady a ovocné sady připadá 6 % a 4 % tvoří vinice, jejichž rozloha se od roku 2000 zvýšila o 2 596 ha a činí 91 % rozlohy všech vinic v České republice. Z celkové rozlohy vinic v kraji je 52,3 % situováno do okresu Břeclav a 23,2 % do okresu Hodonín.

Graf 18 Osevní plochy obilovin (stav k 31. 5.) v Jihomoravském kraji

Rozsah **osevních ploch** se v letech 2000 až 2003 snížil o 14,3 %. Výjimkou byl rok 2004, kdy došlo k nárůstu o 15 tisíc ha. Struktura osevních ploch se ve sledovaném období výrazně nezměnila. Největší podíl měly v roce 2004 osevní plochy obilovin, které činily 67,2 % osevních ploch úhrnem. Z nich připadlo nejvíce (54,2 %) na pšenici, 27,1 % na ječmen a 14,4 % na kukuřici na zrno. Další významnou komoditou byly technické plodiny (21,9 %) a pícniny na orné půdě (11,5 %).

Tab. 5.3.2 Sklízňové plochy hlavních zemědělských plodin

	v hektarech					Průměrná roční změna v letech (%)	
	2000 ¹⁾	2001 ¹⁾	2002	2003	2004	2000 - 2004	1995 - 1999
	Obiloviny	219 421	220 511	203 883	192 463	219 021	-0,1
z toho:							
pšenice	133 674	128 478	115 291	81 464	117 505	-3,2	1,3
ječmen	62 890	62 087	55 995	73 157	58 775	-1,7	1,1
Luskoviny	3 893	3 796	3 555	4 677	4 609	4,3	-13,2
Brambory	6 575	5 039	2 189	2 016	2 610	-20,6	-0,8
Olejníny	57 884	56 628	52 514	52 047	45 370	-5,9	17,5
z toho řepka	35 742	35 172	34 509	14 725	16 806	-17,2	22,8
Pícniny na orné půdě	.	.	42 066	39 584	34 816	.	.
Kukuřice na zeleno a na siláž	20 084	18 469	18 930	16 457	14 192	-8,3	-11,7

¹⁾ včetně drobných pěstitelů

Vývoj **sklízňových ploch** a sklizně potvrzuje význam pěstování obilovin (především pšenice), technických plodin (především olejnin) a technických plodin. Změna metodiky od roku 2002, kdy byli z šetření eliminováni drobní pěstitelé, mohla ovlivnit především výrazné snížení hodnot u brambor. Naopak nárůst vykazují dlouhodobě luskoviny. Vývoj sklizně a výnosů je mimo jiné ovlivněn také meteorologickými podmínkami. Zatímco v roce 2000 byla rostlinná výroba negativně ovlivněna nepříznivým počasím, výjimečně příznivé meteorologické podmínky ovlivnily rostlinnou výrobu v roce 2004.

Tab. 5.3.3 Sklizeň zemědělských plodin

v tunách

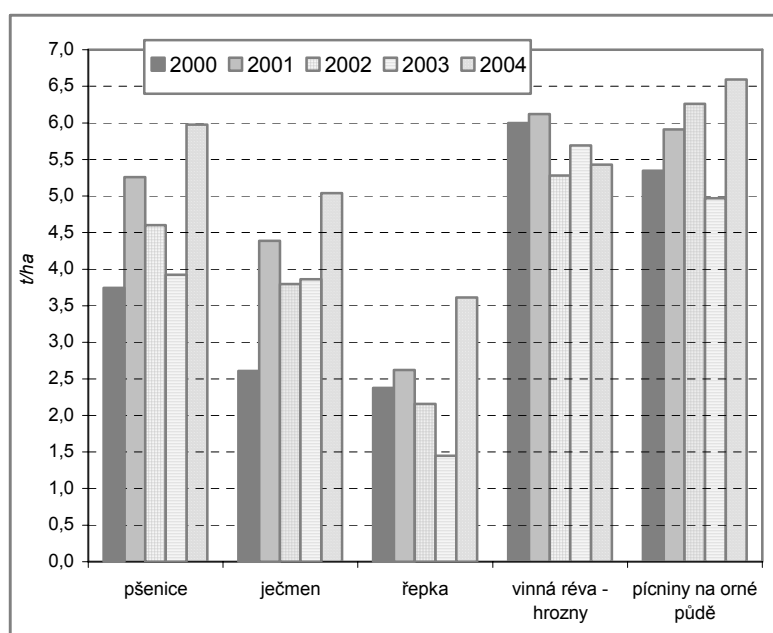
	2000 ¹⁾	2001 ¹⁾	2002	2003	2004	Průměrná roční změna v letech (%)	
						2000 - 2004	1995 - 1999
						Obiloviny	785 289
z toho:							
pšenice	500 323	675 462	530 698	319 592	702 326	8,9	0,3
ječmen	164 001	272 324	212 716	282 704	296 282	15,9	-0,7
Luskoviny	5 786	10 781	7 099	10 293	15 496	27,9	-15,2
Brambory	101 785	90 538	36 893	30 331	56 047	-13,8	2,9
Olejniny	122 523	127 477	106 799	89 031	114 676	-1,6	21,2
z toho řepka	68 527	59 328	46 973	21 751	64 278	-1,6	4,9
Pícniny na orné půdě	.	.	263 442	196 696	229 595	.	.
Kukuřice na zeleno a na siláž	22 174	27 059	51 508	43 615	57 656	27,0	-3,7

¹⁾ včetně drobných pěstitelů

Většina komodit v roce 2004 dosáhla **zvýšení sklizně i hektarových výnosů**. Obiloviny zaznamenaly v dlouhodobé časové řadě rekordní hodnoty výnosů 5,68 tun na hektar. U pšenice (na sklizni obilovin celkem se podílela 67,8 %) vzrostly výnosy na 5,98 tun na hektar, což bylo o 60 % více, než v roce 2000. Na další významnou obilovinu, ječmen, připadlo 28,6 % celkové sklizně a jeho výnosy 5,04 tun na hektar byly rovněž nejvyšší v dlouhodobé časové řadě. Svůj význam v rostlinné výrobě Jihomoravského kraje dokládá také sklizeň cukrovky technické s výnosem 48,7 tun na hektar, řepky (3,62 tun na hektar) a kukuřice na zmo (6,18 tun na hektar).

S rozvojem **vinařství** v Jihomoravském kraji souvisí i narůstající plochy vinic a sklizeň hroznů. V roce 2004 se v porovnání s rokem 2002 sklídilo o 23,2 % hroznů více (93 % celkové sklizně vinných hroznů v České republice). Sklizeň 27 % meruněk, 19 % broskví, 70 % rajčat, 16 % mrkve a 20 % dřeňového hrachu z celkové republikové sklizně za rok 2004 potvrzuje význam ovocnářství a zelinářství v jihomoravském regionu.

Mezi intenzifikační faktory, ovlivňující rostlinnou produkci a zlepšující kvalitu půdy, patří především **hnojiva**. V hospodářském roce 2003/2004 (tzn. od 1. 7. 2003 do 30. 6. 2004) bylo v Jihomoravském kraji spotřebováno 97,8 kg průmyslových hnojiv v čistých živinách na hektar zemědělské půdy, tedy o 2 kg na hektar méně, než byl republikový průměr. Ve struktuře průmyslových hnojiv převažují hnojiva dusíkatá (72,0 %), 16,8 % připadá hnojivům fosforečným a 9,0 % zůstává na draselná hnojiva. Kromě toho bylo spotřebováno 854 tisíc tun chlévského hnoje. Klesající stavy skotu neovlivnily spotřebu chlévské mrvy, naopak ve srovnání hospodářského roku 2001/2002 a 2003/2004 došlo k nárůstu o 2 %.

Graf 19 Hektarové výnosy zemědělských plodin v Jihomoravském kraji

Tab. 5.3.4 Hospodářská zvířata (stav k 1. 4. následujícího roku)

v kusech

	2000 ¹⁾	2001 ¹⁾	2002	2003	2004	Změna v %	
						2004/ 2000	průměrná roční
Koně	1 313	1 318	1 128	1 257	1 352	3,0	0,74
Skot	94 640	89 914	81 108	77 583	75 511	-20,2	-5,49
z toho krávy	34 327	33 751	31 691	30 022	29 715	-13,4	-2,98
Prasata	560 084	524 523	533 634	484 901	433 761	-22,6	-6,20
z toho prasnice	46 293	46 948	47 286	39 649	37 176	-19,7	-5,34
Ovce a berani	3 212	3 587	3 673	3 849	4 104	27,8	6,32
Drůbež	4 239 855	4 777 027	4 501 913	4 422 665	4 303 093	1,5	0,37
z toho slepice	738 442	630 814	719 426	693 069	589 801	-20,1	-5,46

¹⁾ k 1. 3.

Živočišná výroba odpovídá trendu posledních let. Dochází ke stálému snižování počtu stavů základních kategorií hospodářských zvířat. Stavby skotu se od roku 2000 snížily o 20 %, z toho počty krav o 13 %. Přestože se také stavby prasat v průběhu posledních let snižují (oproti roku 2000 klesl jejich počet o 23 %), zůstává Jihomoravskému kraji první místo s 15 % celkového chovu v České republice. Chov drůbeže zaznamenal výrazný nárůst v roce 2001 (téměř o 13 %), v dalších letech se stavby snižovaly, u slepic činilo snížení ve srovnání s rokem 2001 téměř 20 %. Ve sledovaném období se zvýšil početní stav koní, ovcí a beranů, tato skutečnost však výrazně neovlivnila živočišnou výrobu Jihomoravského kraje.

Tab. 5.3.5 Vybrané ukazatele lesnictví

	2000	2001	2002	2003	2004	Změna v %	
						2004/ 2000	průměrná roční
Zalesňování celkem (ha)	1 778	1 868	1 482	1 538	1 555	-12,5	-3,3
Těžba dřeva (m ³ bez kůry)	872 916	1 006 386	948 858	1 008 890	1 083 480	24,1	5,6
v tom:							
jehličnaté	533 490	580 486	604 466	634 634	732 749	37,4	8,3
listnaté	339 426	425 900	345 392	374 256	350 731	3,3	0,8
Prořezávky celkem (ha)	3 152	3 360	3 480	2 426	2 221	-29,5	-8,4
Probírky celkem (ha)	8 051	9 645	8 602	6 573	6 631	-17,6	-4,7

Necelých 23 % rozlohy kraje tvoří **lesní pozemky**, jejichž plocha dlouhodobě nezaznamenává výraznější změny. Po výrazném poklesu v roce 2002 tendence zalesňování mírně stoupá. Z hlediska struktury lesních porostů převažuje zalesňování listnatými porosty (v roce 2004 to bylo 54 %) nad jehličnatými. U obou typů dřevin převažuje zalesňování sadbou, u jehličnatých stromů je to 99 %, u listnatých 93 %.

Těžba dřeva vykázala v roce 2004 mírné navýšení oproti roku 2003. Jehličnatých stromů bylo vytěženo 733 tisíc m³ bez kůry, podíl na celkové těžbě v České republice však není nijak významný (5 % těžby), naopak vytěžených 351 tisíc m³ listnatých stromů činilo 21 % těžby těchto stromů v České republice celkem.